

СТРУКТУРА ЕКОНОМІКИ: СУТНІСТЬ, ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ ТА ТИПИ

Окреслено особливості економічних категорій "економічна структура" та "структура національної економіки". Визначено чинники та категорії формування оптимальної та ефективної економічної структури. Систематизовано класифікацію основних видів структури економіки: відтворювальну, галузеву, територіальну, соціальну, секторальну, зовнішньоекономічну, техніко-економічну.

Competitor N.Ya. Skirka – L'viv commercial academy

The structure of economics: essence, principal tasks and types

It is outlines the generousities of the economical categories "economical structures" and "structure of the national economics". It is fixes the factories and categories of the forming optimal and effectiveness economical structure. It is systemizing classification general views of structure economics.

Keywords: reproduction, branching, territorial, social, sectored, external economics, technics-economical.

Вступ. Основною метою державного регулювання економічної та соціальної ситуації в країні є стимулювання економічного зростання, тобто покращення якісних та кількісних характеристик ВВП України.

Економічне зростання повинно відображати не тільки зростання основних макроекономічних показників порівняно з попереднім періодом, а й спрямовувати їх до потенційно можливого рівня, за умови повного використання наявних економічних ресурсів. Споживання обмежених економічних ресурсів має відповідати принципам виробничої та розподільчої ефективності, що характеризують не тільки створення необхідних для суспільства товарів, а й їх виробництво з мінімальними суспільними затратами.

Саме тому покращення якісних характеристик економічного зростання потребує максимізації зусиль на побудову оптимальної структури економіки України в усіх її аспектах.

Більшість відомих закордонних економістів пов'язують між собою циклічність економічного розвитку країн та структурні зрушення (Й. Шумпетер, Н. Кондратьєв, Г. Менш тощо). На їх думку, суть економічного зростання полягає не стільки в у нагромадженні основного капіталу та залученні додаткової робочої сили (інтенсивних чинниках), скільки у перерозподілі наявного капіталу та робочої сили з менш ефективних сфер економічної діяльності до більш ефективних. Аналогічними є висновки більшості українських економістів, що визначають структурну перебудову як один з вагомих чинників пожвавлення економічної динаміки в країні та вирішення багатьох соціальних проблем.

Пожвавлення інвестиційної діяльності, як основний чинник досягнення поставленої мети, забезпечується зростанням рівня реальних доходів суб'єктів економічної діяльності в країні, ступенем доступності та вартістю кредитних ресурсів, розвитком фондового ринку, стабільністю ситуації на валютному, грошовому та товарному ринках країни. Необхідність аналізу існу-

ючого інструментарію бюджетно-податкового та грошово-кредитного регулювання динаміки економічного розвитку країни та, на його основі, визначення шляхів та напрямів покращення їх впливу на структуру національної економічної системи й обумовлюють актуальність теми дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є: визначити особливості економічних категорій "економічна структура" та "структура національної економіки"; дослідити чинники та категорії формування оптимальної та ефективної економічної структури; систематизувати й структурувати класифікацію основних видів структури економіки: відтворювальну, галузеву, територіальну, соціальну, секторальну, зовнішньоекономічну, техніко-економічну.

Результати. Структура економіки країни – це співвідношення, які відображають взаємозв'язки та взаємозалежності між окремими частинами економіки, окремими її секторами, галузями тощо. Структуру можна визначити як ефективну за умови наявності зростання продуктивності праці, фондівіддачі, зниження матеріаломісткості, а також відповідності виробленої продукції потребам суспільства.

Одним з основних чинників покращення динаміки економічного розвитку є формування оптимальної моделі національного ринку, національної економічної системи. Економіка країни – це "... міцно сплетена мережа ..., де зміни на одному ринку викликають багаточисельні зміни на інших ринках" [1, с. 574]. Національна економічна система – це "...сукупність взаємопов'язаних механізмів та інструментів розвитку і функціонування національної економіки. Всі елементи цієї системи знаходяться в певних співвідношеннях один з одним" [2].

Отже, національна економічна система – це складна макроекономічна структура, яка визначається як взаємодія та взаємоузгодженість окремих сегментів ринку (ринку економічних ресурсів, товарів та послуг, грошей та валюти, капіталу, цінних паперів тощо) та окремих їх елементів. Спосіб взаємозв'язку між елементами та компонентами національної економічної системи, внутрішня її організація визначає економічну структуру країни. Економічна наука розглядає структуру як якісне розчленування і кількісну пропорційність процесів виробництва, тобто відображує внутрішньовиробничі зв'язки та залежності, що виникають під впливом суспільного поділу праці, рівня розвитку продуктивних сил і системи виробничих відносин [3, с. 406].

Залежно від трактування терміну "структура" можливим є виокремлення таких економічних понять, як: "економічна структура" та "структура національної економіки". За умови визначення структури як способу формування взаємозв'язків між окремими частинами національної економічної системи, йдеться про "економічну структуру". При визначенні структури як взаєморозташування, порядку складових частин національної економіки – про "структуру національної економіки".

Таким чином, "економічна структура", на нашу думку, є більш широким поняттям ніж "структура національної економіки". Якщо останнє лише констатує наявну ситуацію в країні, то перше визначає взаємозв'язок та

взаємозалежності між окремими компонентами (елементами) структури національної економіки. Розглянемо більш ґрунтовно зміст цих понять.

Побудова ефективної моделі національної економічної системи визначає формування елементів ефективної економічної структури. У сучасній економічній літературі відсутні визначення принципів та характерних ознак ефективної та оптимальної економічної структури країни. Компонування відокремлених економічних термінів в єдиний дасть змогу з'ясувати сутність термінів "ефективна економічна структура" та "оптимальна економічна структура".

Економіка – (від грецького *oikonomiks*) в загальноприйнятому розумінні – це народне господарство, що охоплює галузі матеріального виробництва та невиробничої сфери [2]; це система відносин між людьми, що пов'язані з використанням обмежених економічних ресурсів з метою найбільш повного задоволення потреб суспільств; це сукупність економічних (виробничих) відносин певної суспільно-економічної формації, або економічний базис суспільства.

Ефективність (результативність) у загальному відображенні – це порівняння витрат з результатами. Це результативність економічної діяльності, економічних програм та заходів, що характеризуються відношенням отриманого економічного ефекту, результату до затрат факторів, ресурсів, що зумовлюють отримання цього результату, досягнення найбільшого обсягу виробництва із застосуванням ресурсів визначеної вартості [2].

Основним критерієм ефективності структури економіки країни є забезпечення ефективного розподілу обмежених економічних ресурсів. Цей розподіл повинен забезпечувати досягнення двох видів ефективності: розподільчої та виробничої. Розподільча ефективність відображає такий розподіл наявних економічних ресурсів, який забезпечує виробництво тих товарів і послуг, та в такому їх співвідношенні, яке є найбільш бажаним для суспільства. Виробнича ефективність досягається тоді, коли бажані для суспільства товари та послуги виготовляються з мінімальними витратами.

Одночасне досягнення як розподільчої, так і виробничої ефективності забезпечує досягнення максимального споживання обмежених економічних ресурсів країни з максимальним задоволенням потреб суспільства, та з мінімальними виробничими витратами. Отже, стосовно економіки країни економічна ефективність виражається у виробництві максимального обсягу товарів та послуг порівняно з суспільними витратами всіх економічних ресурсів (матеріальних, людських, фінансових).

Структура (від латинського *structura* – розташування, побудова, порядок) – взаєморозташування й зв'язок складових частин чого-небудь, побудова [4, с. 538]. Це сукупність стійких зв'язків об'єкта, що забезпечує його цілісність та тотожність самому собі, тобто збереження основних властивостей при різних зовнішніх та внутрішніх змінах [5, с. 47].

Формування системи стійких зв'язків між елементами економічної системи має відповідати критеріям "ефективності" та "оптимальності". У цьому випадку необхідно зазначити, що поняття "ефективності" та "опти-

мальності" істотно відрізняються один від одного. Відмінність полягає в тому, що не всяка оптимальна економічна структура буде ефективною в тих або інших конкретних умовах. Проте за інших рівних умов оптимальність економічної структури – неодмінна ознака ефективного функціонування економічної системи.

Ефективна економічна структура повинна вирішувати два основних завдання:

- сприяти виготовленню широкого асортименту товарів та послуг відповідно до виробничих можливостей та споживчих потреб суспільства;
- забезпечувати високі темпи економічного зростання.

Шляхом об'єднання та взаємоузгодження окремих теоретичних понять, можливим є визначення терміну "ефективна економічна структура" в таких варіантах:

- *перший варіант* – ефективна економічна структура – це порядок формування системи відносин між макроекономічними суб'єктами на основі максимального задоволення потреб суспільства за умови досягнення виробничої та розподільчої ефективності використання обмежених економічних ресурсів країни;
- *другий варіант* – ефективна економічна структура – це формування сукупності суспільно-економічних формації, або економічного базису суспільства з метою збільшення обсягів виробництва порівняно з суспільними витратами всіх видів економічних ресурсів (матеріальних, людських, фінансових).

Розглянемо характерні ознаки "ефективної економічної структури":

1. Забезпечує споживання обмежених економічних ресурсів з досягненням максимального економічного ефекту з мінімальними їх затратами.

2. Її результатом є забезпечення довготривалого економічного розвитку та розширеного відтворення (частина доданої вартості використовується на додатковий та змінний капітал).

3. Формування елементів ефективної структури економіки країни забезпечує зростання основних її параметрів порівняно з попередніми тенденціями розвитку.

4. Забезпечує зростання продуктивності праці та, на цій основі, зростання результатів суспільного виробництва.

5. Має ознаки системи, тобто передбачає комплексний підхід щодо визначення мети, засобів та результатів формування елементів структури економіки країни.

6. Є результатом взаємоузгоджених дій всіх макроекономічних суб'єктів та потребує зовнішнього регуляторного впливу, тобто не може забезпечуватися лише механізмами ринкової саморегулювання.

При трактуванні змісту терміну "ефективність" досить часто він визначається як "...здатність приносити ефект, спричиняти дію" [2]. Що може визначатися як ефект від формування ефективної економіки країни?

Серед показників, що визначають ефективність економічної структури, можна виділити такі:

- ступінь задоволення індивідуальних і суспільних потреб;
- зростання обсягів валового внутрішнього продукту країни;

- збільшення прибутковості та рентабельності суб'єктів економічної активності.

Основним показником ефективності економічної структури в макроекономічному аспекті є темпи економічного зростання. Найбільш логічним було б визначення загальноприйнятих ознак економічного зростання:

- це "...збільшення або реального обсягу продукції (валового національного продукту), або реального обсягу продукції на душу населення" [1, с. 380];
- це зростання в країні "...за чисельністю населення; загальними масштабами виробництва і зайнятості; за реальним національним продуктом; за рівнем життя типової родини; за кількістю вільного часу після роботи; за ступенем полегшення важкої стомлюючої праці" [6, с. 298];
- це "...постійне збільшення реального обсягу виробництва, яке супроводжується покращенням економічної, технологічної і соціальної характеристик суспільства" [7, с. 834];
- це "...регулярне, стійке розширення масштабів діяльності даної господарської системи, яка виявляється у збільшенні розмірів застосовуваної суспільної праці і виробленого продукту – товарів і послуг" [8, с. 297];
- це "...означає кількісну і якісну зміну результатів виробництва і його факторів (їх продуктивності) [9, с. 157].

Застосування подібних принципів визначення ефекту від формування "ефективної економічної структури" забезпечує виділення матеріально-речового її змісту. Матеріально-речовий ефект від формування "ефективної економічної структури" розкриває її взаємозв'язок з розвитком продуктивних сил, що забезпечує збільшення основних макроекономічних показників, зростання суспільної продуктивності праці. Подібний підхід, на нашу думку, є недостатнім.

Важливим є виділення і суспільно-соціального ефекту, який може визначатися: зростанням ступеня свободи безпосередніх виробників; збільшенням рівня інвестицій у людські ресурси; зменшенням рівня бідності та нерівномірності розподілу доходів між окремим верствами населення; зростанням очікуваної тривалості життя; досягненням покращення стану природного довкілля. Одночасне досягнення як матеріально-речового, так і суспільно-соціального ефектів визначає сформовану економічну структуру як дійсно ефективну. Для розвитку поняття структури далі з'ясовуємо сутність "оптимальної економічної структури".

Трактування "оптимальності" в економічній літературі зводиться до визначення найкращого варіанту економічної поведінки, економічних дій. "Оптимальний" визначається як найкращий, найбільш сприятливий, такий, що найбільше відповідає певним умовам та задачам [2]. Критерієм оптимальності визначається досягнення "Оптимуму Парето", тобто формулювання максимального благополуччя, що було виведено В. Парето в "Підручнику політичної економії" (1906 р.).

"Оптимум Парето" визначається як положення, при якому неможливо покращити стан одного індивідуума шляхом трансформації товарів та послуг в процесі виробництва або обміну без погіршення стану іншого індивідуума. Рух в напрямі оптимуму є можливим лише при такому розподілі ресурсів, що забезпечує покращення благоустрою принаймні, однієї людини. Отже, цей

принцип визначає досягнення індивідуального оптимуму, без визначення єдиного суспільного оптимуму.

Формування термінологічного змісту "оптимальної економічної структури" передбачає синтез її характерних ознак, що сформульовані нижче:

1. Забезпечує формування елементів економіки країни, що відповідають умовам виготовлення такого переліку товарів та послуг, який підпадає під дію принципу оптимальності (забезпечує одночасно і виробничу, і розподільчу ефективність).

2. Її результатом є забезпечення довгострокового економічного зростання за умови узгодження темпів використання економічних ресурсів зі швидкістю їх оновлення.

3. Формування елементів оптимальної економічної структури забезпечує перехід економічної системи до вищого (оптимального) якісного стану, коли її параметри є вищими порівняно з базовим (нормативними, потенційними).

Забезпечує зростання не тільки продуктивності праці, а й максимальне використання результатів науково-технічного прогресу, спеціалізації країни в світовому поділі праці, інтеграційних процесів, зменшення частки невідтворювальних ресурсів та мінімізація шкідливого впливу на довкілля.

Оскільки поступальний (довгостроковий) розвиток економіки є можливим тільки у разі забезпечення суворої, оптимальної узгодженості основних макроекономічних та соціальних пропорцій, з врахуванням основних економічних законів, то проблема підтримання і забезпечення оптимальності структури економіки є центральною проблемою як теорії, так і практики державного регулювання економіки, а отже, однією з важливих цілей та форм механізму державного регулювання національної економіки.

Ринкова система спроможна ефективно функціонувати лише за умови ефективної структури економіки країни, проте ринкова економіка не спроможна цілеспрямовано формувати ефективну структуру економіки. Для цього важливим є концентрація важелів впливу в руках держави (як єдиного центру управління).

Відсутність структурної оптимальності спричиняє посилення ознак макроекономічної нестабільності в країні:

- виникнення диспропорцій на товарному та грошовому ринках країни;
- розвитку інфляційних процесів;
- виникнення ВВП-розривів, тобто відмінності між потенційним значенням ВВП (яке і визначає максимальне споживання економічних ресурсів) і фактичним його розміром;
- порушення основних макроекономічних пропорцій (між доходами та витратами на різних рівнях управління; між доходами та витратами домогосподарств; між продуктивністю праці та зарплатою; між імпортом та експортом товарів та послуг (капіталу) тощо);
- виникнення дисбалансу на ринку людських ресурсів (структурного та циклічного безробіття);
- розбалансування платіжного балансу країни, що негативно впливає на валютні резерви національного банку країни, а отже і на ситуацію на валютному ринку;

- переливам капіталу з галузі в галузь, залежно від зміни рівня прибутковості, а отже до виникнення криз пере- або недовиробництва.

Структура національної економіки – це співвідношення, які виражають взаємозв'язки та взаємозалежності між окремими частинами економіки, окремими її секторами, галузями тощо. Виражені в абсолютних (натуральних і вартісних) та відносних величинах співвідношення (пропорції) між певного типу взаємопов'язаними елементами економіки дають змогу конкретної якісно-кількісної оцінки структури національної економіки, оцінки її ефективності та оптимальності.

Залежно від змісту економічних явищ та процесів, зв'язки між якими відображаються в пропорціях, розрізняють такі основні види структури економіки (рис. 1): відтворювальну; галузеву; територіальну (регіональну); соціальну; секторальну; зовнішньоекономічну; техніко-економічну.

Рис. 1. Характеристика видів структури національної економічної системи

Відтворювальна структура національної економіки – це співвідношення елементів, сторін, підрозділів процесу суспільного відтворення. Процес відтворення охоплює розширене відтворення: сукупного суспільного продукту; трудових ресурсів; виробничих відносин; природних умов економічного зростання.

До основних відтворювальних пропорцій, що характеризують розвиток національної економіки, належать співвідношення:

- між основними стадіями руху сукупного суспільного продукту (стадіями виробництва, розподілу та обміну, споживання);

- між формами сукупного суспільного продукту за натурально-речовим складом (засобами виробництва та предметами споживання);
- між елементами та формами сукупного суспільного продукту за функціональною роллю (фондом заміщення, фондом споживання та фондом нагромадження);
- між складовими частинами суспільного виробництва (матеріальне та нематеріальне виробництво);
- між заміщенням використаних засобів виробництва та новоствореною продукцією.

Матеріальною основою неперервного відтворення і розвитку виробництва виступає відтворення сукупного суспільного продукту, яке формується на чотирьох стадіях його руху:

- **власне виробництво** – це характер організації виробництва з врахуванням технологічного його способу та соціально-економічних принципів розвитку економіки країни;
- **розподілу** – це сукупність зв'язків, що пов'язані з розподілом та перерозподілом результатів виробництва між членами суспільства;
- **обігу** – це сукупність механізмів чи інститутів, за допомогою яких здійснюється обіг економічних ресурсів, товарів та послуг, грошей та капіталу;
- **споживання** – остання стадія руху сукупного суспільного продукту, що пов'язана зі задоволенням споживчих потреб.

З точки зору матеріально-речового змісту (тобто якісної характеристики кінцевого продукту), важливою відтворювальною пропорцією є розподіл між I та II підрозділами суспільного виробництва:

- I підрозділ – це виробництво засобів виробництва;
- II підрозділ – це виробництво предметів споживання.

Оптимальне забезпечення пропорцій між I та II підрозділами – важлива проблема економічного розвитку, яке безпосередньо пов'язане з його циклічністю. Оптимальні темпи розвитку економіки можуть бути досягнуті за різних співвідношень окремих елементів суспільного продукту.

Залежно від функціональної ролі окремих елементів сукупного суспільного продукту важливим є виділення:

- **фонду заміщення** – частини суспільного продукту, яка спрямовується на відновлення зношених засобів виробництва;
- **фонду споживання** – частини суспільного продукту, яка спрямовується на задоволення матеріальних та духовних потреб людей;
- **фонду нагромадження** – частини суспільного продукту, яка спрямовується на збільшення особистих і речових факторів виробництва, на розвиток технологічного способу виробництва.

Виділення фонду заміщення та фонду споживання забезпечує підтримання продуктивних сил країни на належному рівні. Зростання фонду нагромадження забезпечує спрямування частини національного доходу на приріст виробничих та невиробничих основних фондів, а також обігових засобів і резервів. Співвідношення між споживанням та нагромадженням є базовою пропорцією, яка, з одного боку, визначає темпи економічного зростання, з іншого – рівень споживчого попиту в національній економічній структурі.

Дослідження наступної відтворювальної пропорції (між складовими частинами суспільного виробництва) забезпечує виділення [4, с. 539]:

- **матеріального виробництва**: виробництва матеріальних благ (промисловість, сільське господарство, будівництво); виробництва матеріальних послуг (транспорт, зв'язок, торгівля, комунальні послуги, побутові послуги);
- **нематеріального виробництва**: виробництва нематеріальних послуг (освіта, медицина, культура); виробництва нематеріальних благ (духовних, матеріальних цінностей).

Визначення ролі матеріального або нематеріального виробництва як випереджаючих є досить полемічним питанням. Практичний світовий досвід доводить, що з середини 50-х років XX ст. серед розвинених країн світу став випереджаючим розвиток нематеріального виробництва [10, с. 507]. Переважання нематеріальної сфери – свідчення того, що основними елементами національного розвитку стали людські ресурси (їх якісні характеристики) та інтенсивне розгортання науково-технічної революції. Оскільки саме в цій сфері формується основна продуктивна сила (людські ресурси), виникає й розвивається специфічна продуктивна сила – наука, розвиток нематеріального виробництва прискорює процес розвитку сфери матеріального виробництва.

До основних вартісних пропорцій, що характеризують розвиток економіки на різних стадіях процесу відтворення, належать співвідношення між заміщенням використаних засобів виробництва (фондом заміщення) та новоствореною продукцією (чистою продукцією). Ця пропорція характеризує співвідношення вартості зношених засобів праці (амортизація) і вартості спожитих у виробництві предметів праці (проміжний продукт), що в сукупності становить фонд заміщення, та величини новоствореної продукції за рік.

Суть відтворення трудових ресурсів полягає у неперервному відновленні й підтриманні фізичних сил і розумових здібностей людини. Серед основних проблем процесу відновлення основної продуктивної сили суспільства необхідним є виділення: міграції та природного руху населення; розподілу і перерозподілу трудових ресурсів між галузями, регіонами тощо; забезпечення високого рівня зайнятості.

Відновлення виробничих відносин охоплює відносини власності на засоби виробництва, становище класів, соціальних груп, трудових колективів; організаційно-економічні зв'язків. Відтворення природних ресурсів передбачає відтворення природних умов економічного зростання, збереження й покращення середовища проживання людей. Визначальна роль у характеристиці структури національної економіки належить галузевій структурі національної економіки.

У спрощеному вигляді зміст галузевої структури визначається як розподіл господарства, економіки на галузі [2]. Розгорнуте визначення змісту економічної категорії "галузева структура національного господарства" визначається як структура "...яка є відображенням досягнутого рівня розвитку продуктивних сил і суспільного поділу праці (в єдності технологічного способу виробництва)" [2, с. 505].

Серед галузевих пропорцій, які визначають галузеву структуру національної економіки, виділяють співвідношення між секторами економіки, групами галузей, міжгалузевими комплексами, галузями, підгалузями, видами виробництва. Галузь – це група підприємств, що випускають однорідну

або споріднену продукцію, які, своєю чергою, діляться на дрібні підгалузі і види підприємств [11, с. 312].

Згідно з системою національних рахунків, економіка поділяється на п'ять секторів: нефінансові корпорації; фінансові корпорації; сектор загально-го державного управління; домашні господарства; некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства.

У складі нефінансових корпорацій виділяють три групи галузей:

- перша – галузі, пов'язані з видобуванням ресурсів;
- друга – галузі, пов'язані з переробкою цих ресурсів та виготовленням готової продукції;
- третя – сфера послуг (в тому числі інформаційних, науково-технічних комунікаційних, фінансового обслуговування виробництва тощо).

Співвідношення між трьома групами галузей визначається науково-технічним прогресом. За його рахунок в останні десятиріччя спостерігається скорочення частки (в загальній сукупності) галузей першої групи, більш повільне зменшення частки другої, на фоні розвитку третьої. На галузеві пропорції, окрім науково-технічного прогресу, впливають рівень витрат на інноваційно-інвестиційну діяльність як на загальнодержавному рівні, так і на рівні конкретних підприємств; величина та кваліфікаційна характеристики залучених трудових ресурсів; економічні фактори; інтеграційні процеси та міжнародний поділ праці в умовах глобалізації.

Територіальна (регіональна) структура національної економіки дає характеристики участі економічних районів, регіонів та інших територіальних утворень в створенні та споживанні сукупного суспільного продукту і ґрунтується на поглибленні територіального поділу праці та спеціалізації. У спрощеному вигляді регіональна структура – це розподіл економічних суб'єктів за регіональними ознаками.

На формування територіальної (регіональної) структури національної економіки впливають такі структурні пропорції:

- участь окремих територіальних утворень, територіальних виробничих комплексів, спеціальних економіко-територіальних утворень у створенні та споживанні суспільного продукту;
- пропорції в адміністративно-територіальному розрізі.

Соціальна структура національної економіки ґрунтується на сукупності взаємозв'язків "...між елементами (соціальними спільностями, класами, групами, верствами, статусами, роллю тощо) соціальної системи..." і "...охоплює різні форми зв'язків і відносин між різними суспільними сферами і структурами, що виступають елементами суспільства" [12, с. 567-568].

На рівні національної економічної системи – це відносини між великими групами суспільства: націями та етнічними групами, соціальними групами та верствами, соціально-професійні, соціально-демографічні, територіально-регіональні групи тощо. Соціальна структура характеризується диференціацією доходів різних верств населення. Секторальна структура національної економіки характеризує поділ економіки країни за секторами, типами та формами власності, за організаційно-правовими формами підприємництва.

Серед основних пропорцій, що визначають секторальну структуру, можна виділити:

- співвідношення між підприємницьким сектором, сектором домогосподарств, державним сектором та зовнішнім сектором в створенні та розподілі ВВП країни;
- співвідношення між частками приватної, державної, колективної та змішаної форм власності;
- співвідношення між організаційно-правовими формами підприємницької діяльності з урахуванням рівнів концентрації й централізації виробництва та капіталу (між кількістю та обсягом виробництва великих, середніх та малих підприємств).

Зовнішньоекономічна структура національної економіки характеризує пропорції між експортом та імпортом товарів, послуг, капіталів та визначає участь національної економіки в функціонуванні світової економічної системи. Техніко-економічна структура національної економіки визначається пропорціями між особистими та речовими факторами продуктивних сил з врахуванням техніко-економічних відносин – комплексу внутрішньо-необхідних і стійких зв'язків між рівнем концентрації, спеціалізації, комбінування, кооперування виробництва тощо.

Висновки. Формування оптимальної структури національної економіки вимагає чіткого розуміння принципів та критеріїв оптимальності. Основними серед них є:

- оптимальна структура національної економіки повинна сприяти виготовленню такого переліку товарів та послуг, який, з одного боку, забезпечує максимальне задоволення суспільних потреб, з іншого, їх виготовлення пов'язано з мінімізацією витрат економічних ресурсів;
- сприяти довгостроковим темпам економічного зростання за умови узгодження темпів використання економічних ресурсів зі швидкістю їх оновлення;
- забезпечувати перехід економічної системи до вищого не тільки кількісного, а й якісного стану;
- стимулювати максимальне використання результатів науково-технічного прогресу, спеціалізацію країни в світовому поділі праці, інтеграційні процеси, зменшення частки не відтворювальних ресурсів, що споживаються.

Економічний зміст терміну ефективна економічна структура визначається як порядок формування системи відносин між макроекономічними суб'єктами на основі максимального задоволення потреб суспільства за умови досягнення виробничої та розподільчої ефективності використання обмежених економічних ресурсів країни.

Оптимальна економічна структура – це найкращий варіант формування системи відносин між елементами (складовими частинами) економіки країни, що пов'язані з використанням обмежених економічних ресурсів з метою найбільш повного задоволення потреб суспільства.

Отже, поняття ефективною та оптимальною економічною структурою істотно відрізняються один від одного. Відмінність полягає у тому, що не всяка оптимальна економічна структура буде ефективною в тих або інших конкрет-

них умовах. Проте за інших рівних умов оптимальність економічної структури є невід'ємною ознакою ефективного функціонування економічної системи.

Залежно від змісту економічних явищ та процесів, зв'язки між якими відображаються в пропорціях, розрізняють такі основні види структури економіки: відтворювальна, галузева, територіальна, соціальна, зовнішньоекономічна, техніко-економічна. Для кожного виду можна виділити окремі пропорції, які і характеризують розвиток національної економіки.

Державне регулювання структурної перебудови та структурних зрушень в економіці повинно визначатися як вибір цілей та характеру структурних перетворень, визначення комплексу заходів щодо підтримки розвитку тих елементів економічної системи, які забезпечують економічне зростання.

Серед основних форм механізму державного регулювання структурної перебудови та структурних зрушень в економіці виділяють бюджетно-податкове та грошово-кредитне регулювання. Економічні та адміністративні інструменти, які становлять основу цих форм, забезпечують стимулюючий вплив на зростання обсягів виробництва та формування оптимальної структури національної економіки.

Література

1. Макконнелл К.Р., Брю С.Л. Экономикс: принципы, проблемы и политика. Пер. с англ. 11-го изд. – К.: Хагар-Демос, 1993. – 785 с.
2. Словник економічних термінів. [Електрон. ресурс]. – Доступний з: <http://www.job-portal.com.ua>.
3. Перехідна економіка: Підручник/ В.М. Гесць, Є.Г. Панченко, Е.М. Ліанова та ін./ За ред. В.М. Гесця. – К.: Вища шк., 2003. – 591 с.
4. Генеза ринкової економіки (політекономія, мікроекономіка, макроекономіка, економічний аналіз, економіка підприємства, менеджмент, маркетинг, фінанси, банки, інвестиції, біржова діяльність): Терміни, поняття, персоналії. Укладачі: В.С. Іфтемичук, В.А. Григорьєва, М.І. Маниліч, Г.Д. Шута/ За наук. ред. Г.І. Башнянина і В.С. Іфтемичука. – К.: Магнолія плюс, 2004. – 688 с.
5. Мельник В.М. Обмежувальна та стимулююча роль податків// Фінанси України. – 2006, № 1. – С. 31-37.
6. Ринкова економіка: теоретико-практичні проблеми становлення в Україні/ За ред. професора Г.І. Башнянина. – К.: ІСДО, 1996. – 382 с.
7. Экономическая энциклопедия/ Под ред. Л.И. Абалкина. – М.: Экономика, 1999. – 1126 с.
8. Панчишин С. Макроекономіка: Навч. пос. – К.: Либідь, 2001. – 616 с.
9. Лаффер А., Мейсельман Д. Феномен всемирной инфляции. [Електрон. ресурс]. – Доступний з: <http://www.ek-lit.agava.ru/books.htm>.
10. Економічна енциклопедія. У трьох томах, т.3./ Редкол.: ... С.В. Мочерний (відп. ред) та ін. – К.: Вид. центр "Академія", 2002. – 952 с.
11. Економічний словник-довідник/ За ред. док. екон. наук С.В. Мочерного. – К.: Фе-міна, 1995. – 368 с.
12. Філософський словник соціальних термінів/ За заг. ред. В.П. Андрущенка. – К.-Харків: Корвін, 2002. – 672 с.